

KAY GLANS:

Svag konservativ vokabulär

Det råder ett komplicerat förhållande mellan programförslagets tematiska poler – den individuella valfriheten/den lilla världens gemenskap. Det är just kravet på att få söka lyckan helt efter eget huvud som löst upp föräldraauktoriteten och de traditionella gemenskaperna.

Det är kanske helt enkelt så att det politiska språket inte är nog utvecklat för att uttrycka alla tankar. Bara en djupgående intellektuell debatt kan vidga det politiska språkets uttrycksmöjligheter, skriver Kay Glans.

Även sedan jag gjort avdrag för genrens begränsningar när det gäller kompromisslösa formuleringar och precision, finner jag *Allsidighetens samhälle* diffus på avgörande punkter. Det har delvis att göra med den stilistiska nivån; språket saknar spänst och koncentration. Men otydligheten är förmodligen också en följd av svårigheterna, att förena nyliberalt och konservativt idégod. Medvetet eller omedvetet försöker författarna neutralisera motsägelserna mellan traditionerna genom att inte föra dem så nära varandra, att friktionen blir påtaglig.

Ett komplicerat förhållande

Programförslagets tematiska poler – den individuella valfriheten/den lilla världens gemenskap – har ett komplicerat, för att inte säga antagonistiskt, förhållande till varandra. "Frihet är rätten att söka lyckan efter eget huvud", heter det inledningsvis. Vidare: "I allsidighetens samhälle är den individuella friheten stor och den lilla världens gemenskaper oberoende och vitala." Men det individualistiska och hedonistiska synsättet är inte utan vidare förenligt med pläderingen för den lilla världen och dess överföring av normsystem. Tvärtom är det bl a just kravet på att få söka lyckan helt efter eget huvud, som löst upp föräldraauktoriteten och de traditionella gemenskaperna.

Programkommittén försöker skyla över antagonismen mellan individualismen och den lilla världen, genom att göra välfärdsstaten ansvarig för upplösningen av gemenskaperna och deras normer. Men attacken på t ex familjen skulle inte ha varit så framgångsrik, om det inte fun-

Kay Glans är författare.

nits en utbredd önskan hos individerna, att frigöras från gemenskapens band. Att ta hand om barn och gamla på mer traditionellt sätt hämmar den individuella rörelsefriheten. Välfärdsstaten har förvisso ålagt individen många restriktioner, men den har också erbjudit ett slags markservice åt den självförverkligande individen.

Även i synen på kulturen märker man en dåligt genomförd avvägning mellan liberala och konservativa element. Å ena sidan sägs att "Förståelsen av det vackra och det fula, det goda och det onda, religionens mysterier och vetenskapens gåtor, måste få utvecklas på sina egna villkor. Detsamma gäller för skapandet av välstånd och kultur." Men på ett annat ställe hävdas det, att det offentliga skall ha ett yttersta ansvar för att "kulturarvet förs vidare till kommande generationer". Men överförandet av kulturarvet är ingen neutral uppgift, utan i högsta grad en intervention i vår förståelse av det vackra och fula, onda och goda. Den s k multikulturalistiska rörelsen har förklarat den europeiska traditionen krig, därför att dess överföring permanentar förhållningssätt.

"Tilläggs-konservatism"

Jag bestrider inte att det skulle vara möjligt att åstadkomma konstruktiva legeringar mellan konservatism och liberalism. Men i *Allsidighetens samhälle* förs de samman på ett sådan sätt, att framför allt den konservativa traditionens potential förblir outnyttjad. Det vi möter här är snarast vad jag vill kalla "tilläggs-konservatism"; den frammanas huvudsakligen när luckorna i den nyliberala visionen blir påtagliga. De element i konservatismen,

som verkligen skulle kunnat tjäna som motvikt till en individualistisk hedonism, har bara lämnat vaga avtryck. Till dem hör föreställningar om plikter och lojaliteter. Man kan inte plädera effektivt för den lilla världen, utan att stödja sig på någon form av pliktföreställning; ses familjen bara som en plattform för självförverkligande, blir det följdriktigt att säga upp lojaliteten med den, så fort den begränsar.

Programkommittén försöker skyla över antagonismen mellan individualismen och den lilla världen.

Det är riktigt att vi på många sätt behöver större valfrihet, men samtidigt visar utopiernas fall, att vi också måste ställa in oss på att leva med begränsningar, i vissa avseende behöver vi inte mer individuell frihet utan mindre; det är bl a det normgemenskap konkret innebär. Längre har man talat mycket om individens rättigheter; välfärdsstatens expansion beror inte minst på, att man försöker leva upp till ständigt vidgade uppfattningar om vad individen har rätt till. Den liberala individualistiska hedonismen kan inte ensam utgöra ett alternativ till välfärdsstatens mentalitet. Den måste kompletteras med en betoning av individens förpliktelser mot kollektivet.

Var är lojaliteten mot nationen?

Det är anmärkningsvärt att tankar om lojalitet mot nationen är så frånvarande i *Allsidighetens samhälle*. I Sverige har vänstern helt monopoliserat kollektivismen och gett den sin speciella form. Upp-

maningen, att man inte skall fråga sig vad ens land kan göra för en, utan vad man själv kan göra för sitt land, betraktas här närmast som högerextremism. Varje form av nationalism uppfattas som en förberedelse för rasism, och det är väl delvis därför, som programförfattarna undviker att diskutera den nationella identitetens betydelse. Andra instanser får överta nationens funktioner. "Familjerna länkar in individen i ett historiskt sammanhang, ger

Allsidighetens samhälle för samman konservatism och liberalism på ett sådant sätt att framför allt den konservativa traditionens potential förblir outnyttjad.

henne rötter och skapar kontakt över generationsgränserna", sägs det till exempel. Jag betvivlar att den moderna familjen kan leva upp till alla de krav, som ställs på den i denna skrift. Avsaknaden av en sansad nationalism hos moderaterna innebär följande: att det uppstår spelrum för högerextremister, vilka kan exploatera behovet av en nationell identitet.

Till den konservativa traditionen hör också en viss pessimism och av flera anledningar har en sådan blivit aktuell. Kanske står vi inför en bestående förändring av livskänslan. När man läser *Allsidighetens samhälle*, möter man emellertid få tecken på, att vi lever i den tid när framstegsoptimismen kollapsade. Förvisso kan ett politiskt partis handlingsprogram inte låta som en domedagsprofetia eller som en buddhistisk urkund, men även på de retoriska villkor som gäller här, borde man kunna återspegla djupgående för-

ändringar i världsåskådningarna. Den optimism som präglar programmet är föga trovärdig och kan bli direkt kontra-produktiv i krislägen. Presenteras kapitalismen som en ny utopi, blir besvikelsen oundviklig och djupgående.

Kritisera även kapitalismen

Jag efterlyser en mer kritisk inställning till kapitalismen, av det slag som t ex finns hos amerikanska neokonservativa som Irving Kristol och Daniel Bell. Det är inte bara välfärdsstaten som infantiliserar människor. Kapitalismen har också lämnat sitt bidrag till processen genom att stimulera en allt-genast hedonism hos konsumenterna. Det är heller inte bara politikens dominans, som bryter ner medborgarens engagemang i omvärlden, vilket man kan få för sig under läsningen av *Allsidighetens samhälle*. Ekonomins internationalisering, som gör att den enskildes värld formas av krafter bortom hans horisont, har också lämnat sitt bidrag till känslan av vanmakt. Nyliberalismen tenderar att bli en utopi om medlen; skapas bara en marknadssituation, så leder dess återkopplingsmekanismer till att individer förr eller senare väljer de bästa handlingsalternativen. Men hur människor agerar beror i hög grad på vilka norm- och motivationsstrukturer aktörerna har. En välfungerande marknadsekonomi är beroende av en prestationskultur, och denna hämtar sin näring från den kulturella traditionen. Frågan är om länder av Sveriges typ har kvar särskilt mycket av den "protestantiska etik", som förmodligen är nödvändig för en välfungerande kapitalism.

Om socialismen var benägen att offra

den individuella friheten för jämlikheten, så tenderar moderaterna att ignorera frågor om de sociala orättvisor kapitalismen ger upphov till. Det finns en gräns för hur länge man kan blockera diskussionen om social rättvisa med hänvisning till att försöka att åstadkomma sådan hämmar friheten. Jag accepterar i och för sig försvaret för privategendomen, men det går inte att blunda för att den leder till att vissa får en mycket bättre start i livet, eftersom de föds i ekonomiskt starka familjer. Att människor belönas olika därför att de har presterat olika stöter inte min rättskänsla; problematiskt är däremot att många miljöer inte ger uppväxande individer tillräcklig materiell och normmässig grundval för att de skall kunna delta i tävlan. Valfriheten medför risken att vi får ett samhälle med stora klyftor vad gäller utgångsvillkor, och jag tror det är nödvändigt också för de borgerliga partierna att mer direkt ta upp dessa frågor, och ge andra svar är socialisterna. Annars kan vi nog vänta oss ytterligare en lång period av socialdemokratiskt maktinnehav.

Det politiska språket

Samtidigt som jag läser *Allsidighetens samhälle* hittar jag i bokhandeln Henry Beards och Christofer Cerfs *The Official Politically Correct Dictionary & Handbook*, en både rolig och skrämmande samling av de språkliga nybildningar, som den politiska korrektheten drivit fram.

Nybildningarna syftar till att släta över tillvarons hårda kanter. Det skall inte heta handikapp, utan handi-kapabel; inte gammal utan kronologiskt välförsedd; inte dum utan cerebralt utmanad. Den ideologiska grunden för detta Newspeak är nödtorftigt transformerade vänsterhållningar, men Beards och Cerfs bok får en också att fundera över det politiska språkets möj-

Om socialismen var benägen att offra den individuella friheten för jämlikheten, så tenderar moderaterna att ignorera frågor om de sociala orättvisor kapitalismen ger upphov till.

ligheter överhuvudtaget att uttrycka realism. En del av de nebulösa dragen i programförslaget beror kanske på att många tankar inte kan uttryckas på ett politiskt korrekt språk. Framför allt konservatismens vokabulär är dåligt representerad i den politiska korrekthetens lexikon. De bistrare aspekterna av tillvaron måste omskrivas i hurtiga termer av valfrihet, eller lindas in i en sentimental bild av den lilla världen. Bara en djupgående intellektuell debatt kan vidga det politiska språkets uttrycksmöjligheter; i sådana sammanhang är den svenska borgerlighetens som bekant svag.